Rumburk | Detail mlýna

Identifikační údaje

Adresa	Rumburk Strážný vrch 35 408 01
Okres	Děčín
Katalogové číslo	P 229
Katastrální území	Rumburk
GPS	50° 57' 18.5'' 14° 33' 54.7''
Mapová značka	Holandský / Objekt bez technologie
Poloha vůči obci	800 m V od MU
Číslo kulturní památky	29942/5-3865 - jako kaple sv. Jana Křtitele otevřít list NPÚ
Přístupnost	Nepřístupný
Rok stavby	1787
Rok zániku	

Stručný popis

Tento mlýn má výjimečnou historii. Kapli, postavenou v roce 1725 na přání Terezie z Liechtensteinů a z důvodu josefínských reforem zrušenou, koupil v roce 1787 za 211 zl. rumburský obchodník s plátnem Fidelis Salomon. Nechal objekt přestavět na větrný mlýn holandského typu o dvojím složení a přistavěl i obytné stavení. Historické prameny upozorňují na neobvykle složitou konstrukci mlýna. K jeho provozování byl přizván mlynář až ze Slezska, po jehož smrti už nikdo nedokázal mlýn provozovat. Syn Fidelia Solomona přestal mlít a budovu proměnil v hostinec. Další majitel tesař Franz Marschal se v roce 1841 pokusil provoz mlýna obnovit. Po čtyřech letech však musel mlýn pro dluhy prodat. Roku 1845 objekt koupil soukenický mistr Artl a po opravě ho vrátil církevním účelům. Po válce objekt sloužil jako vojenská hláska, chátral a čekal na zboření. V roce 1959 však převzala objekt do dlouhodobého pronájmu pravoslavná církev, která ho opravila a provozuje dodnes. To, že stavba byla kdysi větrným mlýnem, dnes již připomíná jen informační tabule. Objekt je památkově chráněn jako Kaple sv. Jana Křtitele
Pokorný:
Větrný mlýn na Strážním vrchu (dříve Hutberg nebo Johannisbergl) vznikl ze staršího kostelíka, který koupil v roce 1787 rumburský obchodník plátnem Fidelis Salomon a dal jej přestavět na větrný mlýn o 2 složeních.
Pramen (417) připomíná poněkud neobvyklý stavební vývoj : mlýn byl prý vystavěn v holandském typu, ale přestavěn pak na dřevěný (Bockmühle). Mohlo jít vskutku o typ u nás málo známého zařízení. Svědčila by tomu i zpráva, že mlynář byl povolán ze Slezska a když předčasně zemřel, nebyli jeho nástupci s to, uvést mlýn do řádného provozu. Panující tu silný vítr uváděl mlýn do tak rychlého chodu, že rozrušil vnitřní zařízení.
Syn Fidelia Salomona, Samuel, nedal již mlýn obnovit. Budova chátrala, až v roce 1845 byl objekt získán zpět římsko-katolickému farnímu úřadu. Po roce 1945 byla zpustošená kaple renovována a převzala ji pravoslavná církev k náboženským účelům.
Pomístní název Windmühlberg, vyskytující se v literatuře (418) nebyl potvrzen (417); jako parcely se uvádí č. 796 a 79 (419).
(417) GÚ – ČSAV, VM – Č, sdělení odboru pro vnitřní věci rady MěNV v Rumburku z 12.8. 1970, čj. 1757/70.
(418) Die letzten Windmühlen im nordböhmisch-sächsischen Grenzgebiete, Raichenberger Zeitung, Reichenberg, 15.3. 1928, 2-3.
(419) Náměstí má výškový bod 383,92m, výškové body v městě pohybují se kolem 400m (Srovnej Státní mapu 1:5000 – odvozenou, list Varnsdorf 8-4, 1954).

472. RUPRECHTOV, o. Vyškov. Větrný mlýn beraní u čp. 144, asi 400m sz. od obce, vlevo od polní cesty na Kuhlov, kóta 528, trať roku 1834 U srnčí obory, 1930 Pode mlýnem, pč. 169. Postaven roku 1834. Plocha 2 rakouské měřice zakoupeny za 89 zlatých konvenční měny od majitele Račic Jana sv. p. Mundyho. Mlynář byl povinen odváděti do vrchnostenského důchodu ročně12 zl., jeho nástupci z blízkého příbuzenstva 5% z kupní ceny, vzdělání příbuzní 10%. Vrchnosti, lesnímu personálu a vrchnostenskému služebnictvu v Ruprechtově a Podomí byl povinen šrotovati zdarma. V roce 1844 zaměstnán 1 dělník, ročně zpracováno na jednom složení 200 měřic obilí. Roku 1935 byl v evidenci Památkového úřadu v Brně, 1951 jednáno o

opravách, 1957 se dochovaly již jen zbytky stavby. Maj.: 1834 Jan Sigmund, 1840 Terezie Sigmundová a manžel Karel Hradský, 1874 Pavel Wagner, 1880 František Wagner, Františka, 1928 Josef Sekanina, Marie, 1943 německá branná moc, 1945 (1948) Josef Sekanina, Marie.
Spec. mapa Prossenitz u. Wischau 8-XVI, 1880.- Papežík, Vyškov. kraj. mapa, 1945.- Středisko geodézie Vyškov, katastrální mapy Ruprechtov 1826, 1930.- StA Brno C17, 16949, 146-147 v.: D 9, 2297.- Okresní soud Vyškov, pozemková kniha Ruprechtov, II, 279-280.- KSPPOP Brno,1985/35, 2127/35, 1551/51.- Vlastivědná příručka soudního okresu vyškovského, 83.- Okresní vlastivědné muzeum Vyškov, kresby Svatopluka Součka č. i. 3952, 3953).- Vorel, Haná, 38.- Vahala, Blanensko a Vyškovsko, 41, 111.- Messnerová, Moravanka, 23.10. 1935 (se snímky obou mlýnů a mlynáře).- Burian, Sborník SLUKO 1951-52, 168., snímek; ČE 1958, 313; Zprávy OVM Vyškov číslo 20, strana 6

Historie

■ Kaple sv. Jana Křtitele a křížová cesta na Hutbergu v Rumburku

Mgr. Josef Rybánský, Oblastní muzeum Děčín, pobočka Varnsdorf

Vznik a osudy kaple

Tam, kde dnes stojí malý kostelík, vystínený olšoky 1953 pronesenou cihlou, stávala opodál trafice kaple již v 17. století.[1] Kaplí, který v minulosti nosil pomístní jméno Hutberg, zkrátme my Strážný vrch. Tento název však neodpovídá původnímu pojmenování. Obyvatelé tehdejšího Rumburku totiž v využívaném terénu jako pastvinu ještě nechodili do Hutwinkelu a jistou tedy pravděpodobně vzešlo z úzkých, jemně vrch skoušil. Samotný Hutberg (jeho kapálka stihlo v průběhu času cítit řada bouřlivých událostí. Snad úvodní nám tam bylo 1. července zpřístupněnému roku 1900 vyvýšenou nové křížové cesta. Tímto okrem stál být zároveň otevřen a upevněn status velkou Hutberga jako sakrálního okruhu.

Základní kámen barokní kaple byl položen kněžnou Kristinou Terezan z Lichtenštejna až v roce 1722 a ke stávajícímu dokončení stavby došlo o tři roky později.[2] O tom, jak kaple v době svého vzniku vypadala, lze pouze spekulovat. Víceméně k úvahu pohled na místo z pozdějšího období, ve třetí čtvrtině 18. století[3] a pozorováno či lze se současnou situací, můžeme usuzovat o centrální stavbě čtvercového půdorysu s okosazenými nárožími. Jednoznačně stručku se setkáváním vrcholem byla ukončena sedlovou střechou a dominantní nad celou stavbou se tyčila sanktusník. Liturgický byla kaple orientována na východ, kde se nacházel oltář. Vstupní prostor byl oseděn dvěma okenními otvory umístěnými v severní, v severozápadní a jihovýchodní stěně. Přichod ke kaplí byl řešil ukončenou cestou. Tímto okrem stál být zároveň otevřen a upevněn status velkou Hutberga jako sakrálního okruhu.

Zpočátku nového století se kaple dostala do majetku Jana Křtitele Salomena, jednoho z nejbohatších rumburských měšťanů a významného podnikatele v textilním oboru. Jeho rodina pocházela z Itálie, odkud se přistěhovala do Německa. Jan Salomen se narodil 24. září 1845 v Rumburku jako nejstarší syn Jana Křtitele Salomena a jeho manželky Anny Marie, rozené Hoffmannové.[4] Vystudoval reálku v Rumburku a poté se vydal do světa, aby získal praktické zkušenosti v oboru. Navštívil Německo, Francii i Anglii, kde pracoval v různých textilních firmách.[5] Po návratu do Rumburku v roce 1870 převzal rodinný podnik a rozšířil jeho výrobní program o bavlněné tkaniny. Jeho obchodní aktivity se soustředily především na Balkán a Blízký východ, kam vyvážel levné látky pro místní trh.[6]

Jan Salomen se oženil v roce 1875 s Marií Terezií Hoffmannovou, dcerou významného rumburského textilního podnikatele Karla Hoffmanna. Z manželství se narodilo pět dětí, z nichž tři přežily dětství. Rodina bydlela v honosné vile na Lipové ulici, kterou si nechal postavit v roce 1878 podle návrhu vídeňského architekta Heinricha Ferstela. Vila se stala centrem společenského života rumburské německé komunity a hostili se v ní významní hosté, včetně tehdejšího starosty města Josefa Langera.[7]

Jan Salomen byl aktivním členem místní samosprávy. V letech 1880–1890 zastával funkci radního a v roce 1885 byl zvolen do městského zastupitelstva. Zasazoval se o rozvoj školství a podporoval stavbu nové měšťanské školy na Masarykově náměstí. Byl členem místního spolku hasičů a pravidelně přispíval na charitativní účely. Jeho manželka Marie Terezie založila v roce 1892 ženský spolek pro péči o chudé děti, který fungoval až do roku 1938.[8]

Po smrti Jana Salomena v roce 1912 převzal podnik jeho nejstarší syn Jan Salomen mladší. Ten však v roce 1914 narukoval do armády a zemřel na frontě v Haliči v roce 1916. Podnik pak vedla vdova Marie Terezie s pomocí manažera Josefa Hübnera. Za první světové války byla výroba omezena kvůli nedostatku surovin a v roce 1918 byla továrna uzavřena. Rodina Salomenových se po válce z Rumburku odstěhovala a vila byla prodána městu.[9]

Dnes připomíná Jana Salomena jen pamětní deska na budově bývalé školy na Masarykově náměstí, kterou nechal postavit jeho otec. Jeho jméno se v historických pramenech objevuje jako příklad úspěšného podnikatele, který spojil místní tradici s moderními obchodními metodami.[10]

Dnes je kaple ve velmi špatném technickém stavu. Střecha je částečně propadlá, omítky opadané a okna zazděná. Přesto se jedná o jednu z nejcennějších památek v okolí. Její obnova by si vyžádala značné finanční prostředky, které by bylo možné získat například z grantů Ústeckého kraje nebo Nadace Via. Bez rychlého zásahu hrozí, že kaple během několika let zcela zanikne.[11]

Křížová cesta

Asi vrcholí jedné z nejpůsobilejších cestovních křížových cest ve Šluknovském výběžku, právě tíž na vrchu Hutberg, se nedokáží bez řady problémů. Dílčí Ulbrichtův příkaz pro její stavbu padesát v listopadu roku 1899, avšak místní rada, pro níž byla zřízení stavba trvem v roku, se potom přijmul. Po mnoha peripetiích bylo místní stavebního povolení zrušeno vydáno 6 května 1900. Tehdy už v době, kdy již stavební práce na křížové cestě probíhaly. Do její výsledné podoby nadělo rumrdle také nesvobra majitele sousedních pozemků Rudolfa Pfeifera, který odmítal prodat jejich část. Přesvědčena ukázalo se ale 6 května práce rozběhly naplno a koncem června byly hlavní cesty dokončeny.[12]

Slavnostní otevření vykonal pátar Hilarius Pelcerný, kvardián kapucínského konventu v Rumburku. To sebrání odpuštěn 1. července 1900 byla znova plná veřících atmosféry. Od dikanského kostela ve Rumburku vyšlo početné procesí, v jehož čele šlechtě Cěrové rumburského Ladového spolku s mnoha prapory. Za nimi následovali zpěvácí kostelních písní, doprovázení kapelou, dále duchovenstvo a velké množství věřících. Samotné otevření proběhlo na Hutberga a celou cermonii zakončila slavnostní mše v kapli Jana Křtitele.[13]

Stanovení plány křížové cesty a návrhy jednotlivých zastavení vytvořil stavební mistr Josef Hampel z Rumburka. Realizaci vyobrazení každého zastavení byla zakoupena v Mayerově keramickém umělecském ústavu v Mnichově (Mayerschen Königliche Hof- und Kunstanstalt für künstlerische Arbeiten) za částku 1 458 zlatých. Kamenické práce provedl mistr Stefan Winkler z Dolních Křečan, a to v ceně 1 475 zlatých. Celkové náklady na střecní křížové cesty činily 4 300 zlatých. Většina byla uhrazena z dobrovolných darů. Na jednotlivá zastavení přispěli částkou 250 zlatých dárci z Rumburka, Šluknova a Proseky,[14] jejichž jména jsou vyryta na pravé straně každého zastavení.

Křížová cesta byla v nik patnáčti obohacena reliéfem Ježíše Krista v Zahradě getsemanské, umístěném v oddíle na severozápadním prízcí kolí. Všechna díla jsou z pálené keramické hmoty cihlové barvy, přičemž nacházejících jsou jižní patnáct chybějí poškozenic.

Stanovení ruch na Hutbergu byl zákonem v květnu roku 1908. Tehdy totiž musel nové budový gymnázia ve městě ustoupit starý chrakteristice i kamenný kříž z roku 1828. Chudobince byl umíšen a Ulrichtavě[15], který před sám stálo, věnovala městská rada dikanovi Ulbrichtovi. Duchovní ho nechal přenesení na Hutberg do středu křížové cesty. Náklady na jeho přepravu a instalaci činily 325 korun.[15] Ulrichtovění je tak symbolickou tečkou za několikrát dlouhou duchovního poselství Hutberga.[16]

Poznámky:

1/ Anton HOCKAUF, *Heimatkunde des politischen Bezirkes Rumburg*, Rumburg 1885, s. 131 a 132.

2/ Muzeum Rumburk, *kopie dokumentů z majetkové kaple sv. Jana Křtitele z několikrát přípisy*, list 1, strana 1, datováno 18. května 1841 (dále jen *kopie dokumentů z majetkové kaple sv. Jana Křtitele*).

3/ Muzeum Rumburk, *Pohled na Rumburk z ptačí perspektivy ze severovýchodu* (fr. soukrý), kolorovaná kresba, 53x38 cm, inventární číslo 12 870 (dále jen *Pohled na Rumburk z ptačí perspektivy*).

4/ *Pohled na Rumburk z ptačí perspektivy*.

5/ Anton Salomen, inspirován stejně svým bratrem Františkem, zakoupil v Rumburku roku 1799 zrušenou kapli sv. Jana Nepomuckého na Krásném pahorku. Heinrich JAHNE, *Anton Salomon, der Rumburger*, in: Niederland Ilava 1939, Varnsdorf 1938, s. 43–47.

6/ *Kopie dokumentů z majetkové kaple sv. Jana Křtitele*, l. 1, s. 2, datováno 18. května 1845.

7/ Muzeum Rumburk, *Kolorovaná pernětvrtka zachycující město Rumburk z okolí roku 1790*, kolorovaná kresba, 40x77 cm, inventární číslo 12 869.

8/ *Kopie dokumentů z majetkové kaple sv. Jana Křtitele*, l. 1, s. 2, datováno 18. května 1845.

9/ *Kopie dokumentů z majetkové kaple sv. Jana Křtitele*, l. 1, s. 2 a l. 2, s. 1, datováno 18. května 1845.

10/ *Kopie dokumentů z majetkové kaple sv. Jana Křtitele*, l. 2, s. 1 a l. 2, s. 2, datováno 18. května 1845.

11/ SOkA Litoměřice – SOkA Děčín, *Archiv města Rumburk, Gedenkbuch der Stadt Rumburk* (1836 – 1923), NAD 024, kn. 238, nesvázaného, zápis provok 1845 (dále jen *Gedenkbuch der Stadt Rumburk*).

12/ *Gedenkbuch der Stadt Rumburk*, zápis pro rok 1845.

13/ *Gedenkbuch der Stadt Rumburk*, zápis pro rok 1845.

14/ *Gedenkbuch der Stadt Rumburk*, zápis pro rok 1845.

15/ *Kopie dokumentů z majetkové kaple sv. Jana Křtitele*, l. 4, s. 1, datováno 23. června 1878.

16/ *Kopie dokumentů z majetkové kaple sv. Jana Křtitele*, l. 4, s. 2, datováno 30. června 1898.

17/ Diecézní archiv v Litoměřicích, *Memorabilienbuch der Pfarrei Rumburg 1739–1942*, nesvázaného, zápis pro rok 1897 (dále jen *Memorabilienbuch der Pfarrei Rumburg*).

18/ *Kopie dokumentů z majetkové kaple sv. Jana Křtitele*, l. 4, s. 2, datováno 30. června 1898.

19/ *Memorabilienbuch der Pfarrei Rumburg*, zápis pro rok 1900.

20/ *Memorabilienbuch der Pfarrei Rumburg*, zápis pro rok 1900.

21/ *Memorabilienbuch der Pfarrei Rumburg*, zápis pro rok 1900.

22/ Na zadní straně oslí ta nesoucího oncesí jsoryt rytin s oděnm verše 12. května 1828 a jmény donátorů. Dobře čitelné je druhé jméno Josef Šulm, a prvního je možná příčin pana Johann. Příjmení je téměř začtené. Oba pocházeli z Kačic.

23/ *Memorabilienbuch der Pfarrei Rumburg*, zápis pro rok 1901 a 1908.

24/ Účinek by vymohl na kousní bez pomoci a podpory od vně tak lidi. Také bych poděkoval za jazykovou úpravu Vasile Šrembovovi, za cenné rady, připomínky a především získání informací o místě různé akce vedoucí ke kaplíce. Jana Křtitele a samozřejmě vrbám, že které dotka vrací 1845 Václav a Zemanec. Také bych rád poděkoval Ester Sedlové za zpřístupnění fotografických pozitivů a archivy Muzea Rumburk, samozřejmě duchovnímu správci kostela Narození Jana Křtitele provedení mu popsat jsou Vendulce Dvěrci za možnost prohlídnout si interiér starby a myšlenka o přesnou původního portálu na severní stěnu v předsíni, zaschovaných Hankovi Hartmanovi Šluknova a Dacianskému archivu v Litoměřicích. Za cenné reprodukované obrázek při příčin bych chtěl poděkovat řediteli Oblastního muzea v Děčíně Milanu Kmentovovi a Biskupství litoměřickému.

Seznam literatury:

HOCKAUF Anton, *Heimatkunde des politischen Bezirkes Rumburg*, Rumburg 1885.

JABLKOVÁ Iva, *Křížové cesty a sáz*, *Rumburk*, in: Mapy 04/2003.

JABLKOVÁ Iva, *Křížové cesty Šluknovského výběžku*, in: Ročenka Krahujčtná muzea Varnsdorf 2000/2001, s. 43–45.

JAHNE Heinrich, *Anton Salomen, der Rumburger*, in: Niederland Ilava 1939, Varnsdorf 1938, s. 43–47.

Der Johannisberg bei Rumburg, in: Niederland Ilava 1939, Varnsdorf 1938, s. 17.

POCHE Emanuel (ústředním autorů, *Umělecké památky Čech IV.*, Praha 1980.

SMETÁNKA Jan, *Rumburk, Město v Českém Severním*, Rumburk 1999.

Seznam pramenů:

Diecézní archiv v Litoměřicích, *Memorabilienbuch der Pfarrei Rumburg 1739–1942*.

Muzeum Rumburk, *kopie dokumentů z majetkové kaple sv. Jana Křtitele z několikrát přípisy*, datováno 30. května 1845.

Muzeum Rumburk, *Pohled na Rumburk z ptačí perspektivy ze severovýchodu 19. století*, kolorovaná kresba, 53x38 cm, inventární číslo 12 870.

Muzeum Rumburk, *Kolorovaná pernětvrtka zachycující město Rumburk okolo roku 1790*, kolorovaná kresba, 40x77 cm, inventární číslo 12 869.

Státní oblastní archiv (SOkA) Litoměřice – Státní okresní archiv (SOkA) Děčín, *Archiv města Rumburk, Gedenkbuch der Stadt Rumburk* (1836 – 1923), NAD 024, kn. 238.

Architektura

Stav nemovitosti	Zcela přestavěn – bez historické hodnoty
Typ	Holandský
Dominantní stavební konstrukce	Zděná - kamenná
Historické prvky	
Parametry	

Technologie

Technologické vybavení	
Popis technologického vybavení	
Technologické vybavení	
Stopy po neexistující mlýnské technologii	
Doplňkový provoz	
Doplňkový provoz - popis	
Historické prvky	
Parametry	

Literatura a pramenyZajímavostiOstatníFotogalerieZákladní obrázky

Historické fotografie a pohlednice

Obrazy